

Iragan urtean Iruñean plazaratu eta hiri nagusietan aurkeztua izan zen liburu hau. Aurkeztza orkestatuak inoiz ez dio onik egingo euskal literaturari eta gutiago egileari. Jon Juaristekin gaude puntu horretan, mitorik ez sortzearen alde eta erantzun kritikoaren alde. Joseba berak ere hori nahi bai du, J. Juaristik Jacques Rigaut oroitzuz eskatzen zuenaren arabera.

Hala ere, gure egungo asmoa ez da kritika zehatz bat burutzea, zenbait ohar egitea baizik. Itsumustuan ari direnen abururik anitz irakurri ondorean ez baita erraza behar bezalako kritika egitea, edo kritika behar bezala jasotzea. Emaliek haina prestutasun behar bai du hartzaileak, eta kaso honetan ez gaude egoera egokian. Uste dut, Joseba berak argi ta garbi agertzen digula bere mezutza zertan datzan: «Ene gisara ordenatu ditut letrak, baina letra arteak zeuk antola ditzazula eskatzera nator. Ez uste izan ene izkribuetan, zeuk zerbait utzi gabe, ezer aurkituko duzunik. Nik buztinezko unti bat ematen dizut, zeu zara bete behar duzuna».

Egileak laberinto batean sartzen gaitu eta zernahitarik aurkituko dugu horma meharren artean, irtera emateko asmorik gabe. Gizonontzat haina herrientzat balio duen laberinto saretsua. Izan ere hala da gure mundua.

Han-hemenkako irakurketaz egiten dituen gogoetak, edo gogoeta sintesiak, eskaintzen dizkigu Joseba Sarrionandiak, zalantzazko galderaz beterik, irakurlea kezkatzeko eta irakurleari pentsarazteko bezalakoak. Alde hori oso positibo da. Probetxu handikoa litzaiguke euskaldunok irakurketarako ajerik ez bagenu. Baina hori da gure ahulezia.

F. Urondo-ren bertso batetik hartzen du bere titulua liburu honek. Eta, Ebangelioko «nire erresuma ez da mundu

hontakoa» gogorazten digu. Esaldi horren ideatik Unamunok eritzi ederrik eman zuen abertzaletasunen aurrez-aurre bere *La agonía del Cristianismo* liburuaren sarreran. Nork uste du abertzaleok Unamunogandik ezer ikastekorik ez dugula? Bakoitzak komeni zaion eran erabili du gizon ospetsua, eta zentzudunok ez dezagula egin beste horrenbeste Sarrionandiarekin. Gainera, adinak berak ez dio ematen era hortako saiakerak behar duten haina erudizio. Horregatik, irakurketak agertzen ditu, sakabanaturik eta solte, bereri buruz sugerentzia haina subjektibotasun erakutsiz. Horrek egiten du segidan irakurtzeko nekegarri ez ezik aspergarri ere bai, gaiak jauzika laburretan datozenez. Tarteka-marteka zatiak irakurtzea atseginagoa da.

Klasikoen zabalkuntzaz, polita ez ezik eder egiten zaigu, gai horiek, bereziki saio gisa, guti erabiliak ditugulako (kasik erabili gabeak esango nuke); baina, inoiz sakontasuna falta zaie.

Kuriositatez beteriko liburu da, gai eta ideen elkartasunik gabekoa. Horrek ematen digu laberinto misteriotsu kutsua, baina era berean seriotasuna murriztu.

«Soneto bat hizkuntza bitan» (87-90. orr.) delakoan satlatzen duen aintzinakoen joera ustela kontatzean egoki zertorkion *Egan*-en aspaldi gogorazi genuen Klaberiaren bertso hura, XVII. mendearen lehen partean idatzia (ikus, *Egan*, 1954ko 2-4 zenbakiaren 24. orrialdean):

*Burlatzen naiz Garibai-ez
Bai halaber Etxabe-z
zeinak mintzatu baitire
Erdaraz Eskaldunez.*

*Ezen zirenak geroztik
Eskaldunak hek biak
Eskaraz behar zituzten
egin bere historiak.*

*Eskaraz egin dituzu,
Etxeberry, zure obrak
Ohoratu nahiz zeure
ahalaz herritarrak.*

Euskaldungoaren politika buruzagien eta kulturgintzan ari direnen artean, bereziki euskal idazleekin, komunikaziorik eza da gauzarik izugarriena. Nekez eta atzerapenez iristen dira intelektuen ideiak populuagana, eta politiko agintariak iraganean mugaturik dabilta. Hori da gure arteko errealtate larria. Euskararen reinbindikapenekin oihartzunak, baina talde politiko abertzaleek erdaraz egin. Madrid-eri errua; eta guri erroa falta. Kulpak kanporatzeak ematen bai digu barne lasaitasuna.

Oraingoan, Sarrionandia, bertako etnologiaz ere ari zaigu, gehienetan bere herri eta gurasoeneri mugaturiko eraskinak agertuz. Horregatik, batzutan, harrigarria iduritzen zaigu sinonimiaz «haur», «hume» eta «sein» nola lotu dituen «txotxo»-gana (25. orr.), funtsean «txo» baizik ez dena; «bai» den bezala eta ez euskaldunogandik hain maiz irtetzen den «baibai» errepika. Holako gauza bitxirik bada. Ondoreko orrialdean bezala (26. orr.), seaska kantan ez dut ulertzen nola ez den konturatu «lololin» hori, «lolo-in (egin)» baizik ez dela. Orri berean, «obé» eta «oba»k ere ez dute bestelako misteriorik, Bizkai-Gipuzkoetako mugetan ezagun den «Obea» = *ohea* baizik.

43. orrialdean ere bada euskalgaitik aparteko alperrikako errepikatze bat: «grabadorearen xilografia». Baina, gizona!, xilografia beti da grabadoa! Eta, gai berean, sinbologiaz ari denez, Apokalipsian zaldiak dira sinbolo eta ez zaldunak. Hortarako, bukaeran berberak jartzen duena du adibiderik ederrena «Beren atzeko zangoak ez dira ikusten, beraz, ez dakigu nondik datozen. Ez da ikusten zer begiratzen duten ere, zaldunen begiek». Zaldunenak ala zaldienak?

T. S. Eliot poetaren *Lur Eremua*, eremua soilik ez ote zen aski? (45. orr.). Eremuak berez bait du lurra berakin. Pentsatu gabe ere erraz ikus daiteken gauza da. Baina, bestalde, «Literatura Historikoaren gainean» deritzan artikulua inork uka ezin oso ona ez denik. Eta, liburua zehar, holako gorabeherak agertzen dira. Kalitate orokorra desorekatuz. Hizkuntzaren aldetikoak gehien larritzen gaitu, joria eta ugaria izanik, ideiak argi eta garbi agertzeko ahalmenik falta ez

zaiola ere, atzizkietan huts nabarmenak ageri dira. Durango aldean ezer jator erabiltzen bada, hori da hain zuzen, eta huts horiek adierazten digute gazteetan erori dela nonbait. Berrogetahamaboskarrenean dion bezala, «anakronikoa da, denbora haro desberdinak nahasten dituelako». Aro desberdinez gainera, alperrikako du «XV.mendekoak bertakoak», mende bertakoak aski denez. Baina, *peccata minuta*.

Arthur erregea aro konkretu batekoa ez izatea, naiz norbaitzuk zehaztatu, oso normala da etnologiaren alderditik begiratuta. Mircea Eliade aipatzen duenak horrenbeste jakin behar du.

Rafael geroztiko «Preraphaelistak» ordea, gure irakurlegoaren aurrerako oharpen geiago merezi zuen, eta John Everett Millais-ekin batean Holman Hunt zela sortzaile.

Koloreetatzen baditu zenbait saioerazko irizpide (84. orr.). Jartzen dituen adibide batzuk zehaztasun gehiago behar dute. Bestela, badakizute zer gertatzen den gure artean: doktrinak hala jartzen du eta kitto. Salbu Ermuan edo, «begizuri» erabiltzen den lekuetan ezik ezagutzen da urdina. Nafar-gi-putz begi urdin, Bizkaian begi zuri.

Lamina-rekin ere bada holako nahaste bat (ikus 89. orr.). *Maitagarri*, ordezko bezala, joan zen mendeko erromantikoek asmatua da. Lamia, erromaniko elizen irudietan agertzen zaigunez, gehienetan gerritik beherakoa hegatziz duen emakumea da, gutiagotan arraina. Baina gerritik beherakoa arraina duen emakumea bada itsasotik aparte ere, lehor barneko ibaietan agertzen zena, gure mitologia zaharra lekuko, eta Bertiz haraneko harmarrarian dugu argi asko, Hondarribiakoan geroago gehitu zuten ber-bera. Horretaz, Barandiaranek nahikoa argi ematen digu *Diccionario Mitológico vasco* delakoan.

Croce-gandik hasita «Egungo pentsamenduaz» ematen duena oso polita da. Bertako irudietan, kultur tradizioan eta moderno adierazgarri direnetan, Kandisky aipatzea falta zaio, zeren marrazki bidez nork eta nola eman dezake argiago?

Guk berriz ere, penaz aitortuko dugu, hizkuntza jori ho-

rri norbaitek orraztapena ez ematea. 115. orrialdea adibide, irakurleak esango dit ia hainbeste «egin» ez ote dagoen so-
bra. Egunkariaren propagandaz bada, isiltzen naiz; baina,
bestela mingarri zait: «...hil egin zituen», «...herbesteratu
egin zen», «...itzuli egin da». Zuk esan, irakurle, «egin» ho-
riek gabe ez ote zegoen hobeto. Orrialde batean, batabeste-
aren ondorean, hainbeste «egin» pentsaraztekoa da. Baina,
oraindik gehiago da R. M. Azkueren kantu zaharren bilduma
badela (120. orr.) jakitea. R. M. Azkuek bilduak ez ote? -ek
eta -ren ez bai dira gauza bera, Durangaldean behintzat.

Horiek gora behera, liburu ederra da. Ez sinbologia sa-
kondu duelako, baizik gure mendeko kezkek aztertzen ditue-
lako, edo behinikpein planteatzen dituelako.

Urak inoiz ez dira gelditzen lehenean, usteltzeko ez ba-
dira; eta, neurri batean, korrontari berea egiten uztea dugu
etorkizuna.

J. S. M.

OHARRA: Zoriona opa diogu kaiola barrutik «egan» egin
duen euskal idazleari. Eta, xori ona den aldetik
erakutsi bekigu guri ere *Egan* hobeto egiten.

